

ЦИВІЛІСТИКА

АЛЕНДАР Ю. І.,
orcid.org/0000-0001-8487-3287
аспірантка кафедри цивільного процесу
(Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

УДК 347.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.10>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВНИХ ВИМОГ ЗА МОДЕЛЬНИМИ
ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПРАВИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ELI-UNIDROIT
ТА ЦПК УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Стаття присвячена проведенню порівняльного аналізу Модельних європейських правил цивільного процесу ELI-UNIDROIT та Цивільного процесуального кодексу України крізь призму інституту забезпечення позову. Метою дослідження є пошук можливих шляхів удосконалення вітчизняного цивільного процесуального закону з урахуванням іноземного досвіду, напрацьованого в межах європейського процесу з гармонізації та уніфікації законодавства. Доведено, що побудова блоку нормативних положень, присвячених регулюванню питань забезпечення позову, є відмінною як структурно, так і за змістовним наповненням. Визначено, що обмеженість регулювання транскордонних питань за Модельними європейськими правилами цивільного процесу є виправданою, тоді як об'єднання «забезпечення позову» та «забезпечення доказів» в одній Частині 10 «Тимчасові та захисні заходи» не є доречним, враховуючи неоднорідність предмету правового регулювання цих інститутів, а також суттєво різне значення для процесу розгляду справи: забезпеченню доказів як забезпечувальному заходу притаманний більше процесуальний характер, покликаний на покращення якості організації розгляду справи та вирішення процедурно-процесуальних питань, тоді як забезпечення позову спрямоване на охорону матеріально-правової вимоги позивача, попередження або припинення недобросовісних, неправомірних дій відповідача та інших осіб та сприяння тому, аби майбутнє остаточне рішення у справі було можливо виконати. Запропоновано внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України шляхом імплементації нового забезпечувального заходу – проміжного платежу. Можливість застосування такого заходу варто обмежити виключно межами судового розгляду справи, оскільки в період до відкриття провадження у справі суд не має достатньо можливостей для оцінки обґрунтованості позовних вимог, аби зробити будь-яке припущення про їх обґрунтованість і можливість задоволення поза межами судового розгляду позову по суті.

Ключові слова: цивільне судочинство, забезпечення позову, проміжний платіж, зустрічне забезпечення.

Alendar Yu. I. Securing a claim under the ELI-UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure and the Civil Procedure Code of Ukraine: a comparative aspect

The article is devoted to a comparative analysis of the ELI-UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure and the Civil Procedure Code of Ukraine in the light of the institution of securing a claim. The purpose of the study is to find potential ways on the domestic civil procedural law potential improvement considering foreign experience accumulated within the European process of harmonization and unification of legislation. It is proved that the construction of a block of regulatory provisions devoted to the regulation of issues of securing a claim is different both structurally and in terms of content. It was determined that the limited regulation of cross-border issues under the Model European Rules of Civil Procedure is justified, while the combination of “securing a claim” and “securing evidence” in one Part 10 “Interim and protective measures” is not appropriate, given the heterogeneity of the subject matter of legal regulation of these institutions, as well as their significantly different meaning for the process of considering the case: securing evidence as a provisional measure has procedural nature, designed to improve the quality of organizing the consideration of the case and resolving procedural issues, while securing a claim is aimed at protecting the plaintiff’s substantive claim, preventing or terminating unfair, unlawful actions of the defendant and other persons, and facilitating the possibility of enforcing the future final decision in the case. It is proposed to amend the Civil Procedure Code of Ukraine by implementing a new precautionary measure – interim payment. The possibility of applying such a measure should be limited exclusively to the scope of the judicial review of the case, since in the period before the opening of proceedings in the case, the court does not have sufficient opportunities to assess the validity of the claims in order to make any assumption about their validity and the possibility of satisfying the claim outside the scope of the judicial review of the merits.

Key words: *civil proceedings, security for the claim, interim payment, counter-security.*

Вступ. В контексті проєвропейського вектору розвитку України та супутніх цьому процесів перегляду усталених нормотворчих підходів, інтеграції українського законодавства з законодавством Європейського Союзу та здійснення зобов’язань, які у зв’язку з цим прийняла на себе наша держава, актуальним напрямом інтересу законотворців, практиків і науковців є функціонуючі загальноєвропейські правил і процедур, у тому числі й в межах цивільного судочинства.

Особливу увагу, як яскравий приклад масштабної довготривалої роботи з уніфікації та гармонізації правових норм в галузі цивільного процесу на загальноєвропейському рівні, розробленого спільно Європейським інститутом права та Міжнародним інститутом уніфікації приватного права, заслуговують Модельні європейські правила цивільного процесу ELI-UNIDROIT, які стали спробою встановити належний баланс з точки зору зосередження уваги на найважливіших сферах цивільного процесу, одночасно врегульовуючи це в меншому обсязі, якщо певні розбіжності є виправданими [1, с. 37].

Постановка завдання. З огляду на тенденцію відходу українського законодавства від пострадянських постулатів та його оновлення відповідно до міжнародних правотворчих процесів пропонується провести порівняльний аналіз Модельних європейських правил цивільного процесу ELI-UNIDROIT (далі – Правила) та Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) з метою виявлення відмінних рис та формулювання пропозицій по удосконаленню вітчизняних підходів до регулювання та здійснення цивільного судочинства.

Результати дослідження. Головним завданням Правил стало утвердження єдиних засад здійснення судочинства з тим, аби уникнути фрагментарних і безсистемних змін європейського цивільного процесуального права, що стало першою спробою розвитку регіональних проектів з урахуванням особливостей регіональних правових правил. На думку І. Ізарової, створення стабільної й ефективної системи цивільного правосуддя в Україні, яка відповідала б вимогам установчих договорів ЄС, є необхідною передумовою для подальшої адаптації законодавства Євросоюзу у разі набуття Україною членства в ЄС [2, с. 42–43]. З цим варто погодитись, оскільки дотримання базових принципів не лише відправлення правосуддя, а й функціонування правової системи в Україні в цілому у такому випадку мало б відповідати принципам, що вже були визнані та слугують орієнтиром для усіх суверенних країн-учасниць цього економічно-політичного союзу.

Навіть з першого погляду на Правила та Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) в фокусі положень, присвячених регулюванню інституту забезпечення позову та пов'язаних із ним питань, вбачається, що ці два акти мають суттєво відмінну логіку систематизації та викладення положень, а подекуди навіть відмінні механізми та умови їх застосування.

Правила не містять частини за змістом та наповненням ідентичної до Глави 10 «Забезпечення позову» ЦПК України [3]. Натомість, питанням забезпечення позову присвячена Частина 10 «Тимчасові та захисні заходи» (Provisional and Protective Measures) Правил, якою охоплюються положення, призначені для регулювання питань щодо забезпечення як позову, так і доказів, а також узагальнено поверхнево окреслюються межі застосування забезпечувальних заходів у транскордонних спорах. Ця частина структурно складається з:

Секції 1 «Загальна частина», що охоплює базові питання, досудове забезпечення (до подання позовної заяви), зустрічне забезпечення, окремі особливості цивільного провадження щодо розгляду заяв про забезпечення позову та оскарження, скасування застосованих заходів та відшкодування завданих забезпеченням збитків або шкоди;

Секції 2 «Спеціальна частина», яка присвячена видам заходів забезпечення позову, питанням забезпечення доказів, а також проміжним платіжним заходам;

Секції 3 «Транскордонні питання» щодо застосування тимчасових і забезпечувальних заходів у транскордонних спорах [4, с. 219–239].

За ЦПК України ж чітко розмежовано забезпечення доказів, що врегульовано параграфом 8 Глави 5 Розділу I «Загальні положення» і забезпечення позову, в тому числі зустрічне забезпечення, порядок та умови застосування яких висвітлено в Главі 10 Розділу I «Загальні положення» [3]. Вважаємо такий підхід українського законодавця більш виваженим і послідовним, оскільки забезпечення доказів (має процесуальний характер) та забезпечення позову (спрямоване на охорону матеріально-правової вимоги позивача з метою убезпечення його від імовірної недобросовісної поведінки переважно відповідача) є різними інститутами з різними предметами правового регулювання.

Щодо питань застосування заходів у транскордонних спорах, то очевидним є, що неможливо уніфікувати цей порядок і зробити його універсальним для всіх країн, оскільки кожна з них має місцеві особливості правової системи. Втілений Правилами підхід щодо закріплення загального бачення і принципів підкреслює надання переваги національним правовим нормам щодо унормування цих процедур.

Змістовний аналіз положень Правил дозволяє виокремити деякі відмінності, деякі з яких можуть стати основою для напрацювання змін до ЦПК України та запровадження заходів забезпечення позову, які відсутні в цивільному судочинстві сьогодні. Пропонуємо детальніше розглянути один з них – проміжний платіж.

Згідно правил 200 і 201 параграфу 4 «Проміжний платіж» Частини 10 Правил суд може постановити ухвалу про проміжний платіж щодо позивача у справі за позовом майнового характеру, який як повністю, так і частково задовольняє заявлені вимоги до ухвалення рішення по суті спору. Для отримання позитивного рішення про присудження проміжного платежу позивач має довести, що (1) відповідач визнав, що він зобов'язаний сплатити

заявнику грошову суму, або заявник отримав остаточне рішення про відповідальність, або є велика ймовірність, що заявник отримає принаймні суму, яку вимагав, в остаточному рішенні; і (2) виплата від відповідача необхідна заявникові терміново [4, с. 235–236].

Відтак, для отримання позивачем задоволення його вимоги про отримання такого захисту як проміжний платіж, суд має переконатися, що вимога заявника обґрунтована хоча б тій сумі, яка надається як проміжний платіж. Тобто, на відміну від забезпечення в його звичайному розумінні, суд повинен перевірити обставини та матеріали не лише заяви про застосування забезпечувального заходу, а позовної вимоги, аби мати можливість пересвідчитись в тому, що дійсно є підстави вважати, що позовна вимога позивача може бути задоволена – тобто фактично проаналізувати обставини справи поза межами етапів судового розгляду.

Враховуючи викладене, застосування такого заходу вбачається неможливими поза межами судового розгляду, тобто до подання позовної заяви і початку розгляду справи, оскільки за таких обставин суд позбавлений зробити висновок про обґрунтованість позовних вимог та дійти висновку щодо того, в якій частині позов може бути задоволений, а також не матиме можливості дізнатись думку відповідача щодо визнання або невизнання ним вимог позивача.

У випадках, коли суд присуджує позивачеві проміжний платіж, пунктом 5 правила 201 Правил (правило 201) передбачено також надання свого роду зустрічного забезпечення, застосування якого, однак, є опціональним і може не надаватись або надаватись частково, якщо вимога заявника є обґрунтованою і зустрічне забезпечення може перешкодити досягненню мети забезпечувального заходу у зв'язку з економічними труднощами заявника, і якщо останнє було принаймні частково спричинено затримкою відповідача. Відповідно до коментаря до правила 201 Правил таке зустрічне забезпечення захищає від ризику необхідності повернення коштів, але, коли відповідач визнав відповідальність, таке забезпечення може бути недоцільним [4, с. 236].

На думку автора, є доцільним застосовувати цей захід також і у випадках, коли відповідач визнав свою відповідальність, оскільки до завершення всіх процесуально обов'язкових формальних етапів розгляду судової справи, ухвалення остаточного рішення у справі та отримання позивачем можливості отримати виконання в добровільному або примусовому порядку може пройти значний проміжок часу, протягом якого цілком імовірно є зміна не лише майнового стану відповідача, а й його особистого бажання виконувати ухвалене рішення належним чином і в розумний строк.

В такому випадку позивач, хоча і за відсутності прямих заперечень від опонента щодо виконання судового акту, а просто внаслідок бездіяльності останнього, буде змушений витратити додаткові ресурси на отримання присудженого йому.

Згідно правил 200 і 201 параграфу 4 «Проміжний платіж» Частини 10 Правил суд може постановити ухвалу про проміжний платіж щодо позивача у справі за позовом майнового характеру, який як повністю, так і частково задовольняє заявлені вимоги до ухвалення рішення по суті спору. Для отримання позитивного рішення про присудження проміжного платежу позивач має довести, що (1) відповідач визнав, що він зобов'язаний сплатити заявнику грошову суму, або заявник отримав остаточне рішення про відповідальність, або є велика ймовірність, що заявник отримає принаймні суму, яку вимагав, в остаточному рішенні; і (2) виплата від відповідача необхідна заявникові терміново [4, с. 235–236].

Відтак, для отримання позивачем задоволення його вимоги про отримання такого захисту як проміжний платіж, суд має переконатися, що вимога заявника обґрунтована хоча б тій сумі, яка надається як проміжний платіж. Тобто, на відміну від забезпечення в його звичайному розумінні, суд повинен перевірити обставини та матеріали не лише заяви про застосування забезпечувального заходу, а позовної вимоги, аби мати можливість пересвідчитись в тому, що дійсно є підстави вважати, що позовна вимога позивача може бути задоволена – тобто фактично проаналізувати обставини справи поза межами етапів судового розгляду.

Частиною 10 статті 150 ЦПК України встановлено загальне правило, згідно яким не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті. Хоча в абзаці другому цієї ж частини перелічено ряд виключень з такого правила. Вказане обмеження не поширюється на забезпечення позову шляхом зупинення рішень, актів керівника або роботодавця про застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, відмова в наданні відпустки, відсторонення від роботи чи посади, будь-яка інша форма дискримінації позивача тощо) у зв'язку з повідомленням ним або його близькими особами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» [3].

З метою захисту інтересів позивача, у випадках, коли є підстави вважати, що вимога останнього є достатньо обґрунтованою, або у випадках, коли відповідач визнав свою відповідальність, і є ризик того, що на момент ухвалення остаточного рішення у справі відповідач не матиме грошових коштів або іншого майна в обсязі, достатньому для виконання такого рішення, розширити перелік видів забезпечення позову шляхом внесення змін до ЦПК України. Зокрема, додати до частини 1 статті 150 «Види забезпечення позову» пункт 1-2 наступного змісту: «1-2) проміжним платежем у розмірі, що відповідає розміру позовних вимог повністю або частково, у визначених цим Кодексом випадках» із одночасним внесенням відповідних змін до частини 10 статті 150 шляхом розширення переліку випадків з виключеннями.

Висновки. За результатом проведеного аналізу визначено структурні відмінності між Модельними європейськими правилами цивільного процесу ELI-UNIDROIT та ЦПК України в розрізі положень, що регулюють питання забезпечення позову. З'ясовано, що Правила передбачають такий захід забезпечення позову як проміжний платіж, який не наразі не застосовується у цивільному судочинстві України.

З метою удосконалення процесуальних механізмів та сприяння досягнення основних завдань цивільного судочинства сформульовано пропозицію щодо внесення змін до чинної редакції ЦПК України шляхом доповнення видів заходів забезпечення. Запровадження ґрунтовно нового підходу, який раніше не був реалізований, потребуватиме додаткового аналізу, перш за все, положень Глави 10 «Забезпечення позову», з метою системної інтеграції нового забезпечувального заходу в наявну процесуальну канву.

Вважаємо, що випадки застосування проміжного платежу слід обмежити ситуаціями, коли відповідач визнав, що він зобов'язаний сплатити позивачеві певну грошову суму або є велика ймовірність, що позовна вимога за результатом остаточного рішення у справі буде задоволена. Також важливо підкреслити, що застосування проміжного платежу є неможливим в якості досудового забезпечення і варто передбачити можливість його надання виключно після відкриття провадження у справі. Ці питання можуть бути предметом подальших наукових пошуків та дискусій.

Список використаних джерел:

1. ELI-UNIDROIT. Модельні європейські правила цивільного процесу. Від транскордонних принципів до європейських правил цивільного процесу / І. О. Ізарова, Т. А. Цувіна, Ю. Д. Притика та ін. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2025. 175 с. URL: https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/Izarova_Cuvina_in_ELI_UNIDROIT..pdf (дата звернення: 28.11.2025). DOI: 10.5281/zenodo.17035943
2. Доступ до правосуддя в умовах сталого розвитку: до 30-річчя незалежності України : Колективна монографія / за заг. ред. Юрія Притики та Ірини Ізарової. Київ : ВД «Дакор», 2021. 478 с. https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1637411538.pdf (дата звернення: 29.11.2025). DOI: 10.33327/AJEE-18-21-cp_1

3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

4. ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure. Oxford University Press, 2021. URL: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_UNIDROIT_Model_European_Rules.pdf (дата звернення: 29.11.2025). DOI: 10.1093/oso/9780198866589.001.0001

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

